

— Sudba ursitorů

Argo, Praha 2007, 185 s., ISBN 978-80-257-0000-6

[...]

3. kapitola

Třetí noc

Během dne, který předcházel třetí noci od chvíle, kdy se Terejna stala matkou, se ochladilo; znovu začal padat sníh.

Duniša nasbírala v lese dřevo a rozdělala velký oheň. Pod čerou tak bylo příjemné teplo.

S příchodem noci se Terejně začaly hlavou honit tisíce myšlenek. Hodiny jí připadaly nesnesitelně dlouhé a každá minuta trvala snad celé století.

Sníh nepřestával padat, ale vítr už nebylo slyšet. Noc byla tichá.

Minula desátá i jedenáctá hodina. Okamžik očekávaný s obavami i nadějí měl už brzy nastat.

Duniša najednou netečně prohodila:

„Běž si už lehnout, Terejno.“

„Ale musím přece počkat...“

„Stejně dobře můžeš čekat i v posteli. Já navíc za chvíli půjdu už taky spát.“

Terejna tajům čarování nerozuměla. Dovtípila se, že její matka si přeje zůstat chvíli o samotě, a ulehla vedle svého syna, aniž by se domáhala dalšího vysvětlení.

Duniša zůstala u ohně a tichým hlasem pronášela modlitbu, jejímž slovům Terejna naslouchala, avšak nerozuměla jejich významu. Duniša mluvila jí neznámou řečí.

Když Duniša svou podivnou modlitbu dokončila, uhasila dýmku, přihodila na oheň několik větví a také si lehla vedle Terejny a dítěte.

Terejně se každá minuta zdála nekonečná.

Byla ospalá a po porodu unavená. Jak moc by se jí chtělo spát! Ví však, že ze všech sil se musí spánku bránit, protože už za několik okamžiků bude znát osud svého syna. Má strach.

Přijdou ursitorové. Co bude dělat, pokud rozhodnou, že její syn má zemřít? Také se zabije? To přece nejde. Jí ursitorové po narození prorokovali, že bude žít do čtyřiceti let ... pokud se vdá ve dvaceti letech a do jednadvaceti se stane matkou. Od Dunišy také věděla, že osud přírknutý ursitory už nikdo na světě nedokáže změnit. Ne, nemohla by se zabít, i kdyby si to sebevíc přála...

Terejna by bývala takhle přemýšlela ještě dlouho, kdyby ji z jejího snění nepřerušil pláč dítěte, které se probudilo. Začala ho jemně hladit, aby znovu usnulo, ale Duniša jí zarazila ruku a řekla:

„Nech ho plakat, udělá mu to dobře.“

Terejna ho přestala houpat a dítě už dál neplakalo. Najednou se mu úplně změnil výraz, zdálo se, jako by se usmívalo na někoho neviditelného. Terejna překvapeně strnula. Duniša však pochopila: novorozeně spatřilo blížící se ursitory. Duniša ani její dcera je vidět nemohly, ale jakmile začali ursitorové hovořit, jejich hlasy doléhaly až k nim.

Prstem na ústech naznačila Duniša své dceři, aby ztichla. I to nejtišší slovo by mohlo anděly zahnat a nikdo by se budoucnost dítěte už nikdy nedozvěděl.

Ticho trvalo dlouhou chvíli. Potom, jakoby z veliké dálky, zazněl první hlas. Terejna, která s čarováním neměla nic společného, slyšela však stejně dobře jako Duniša.

Hlas říkal:

„To je ale hezké děťátko!“

Druhý hlas, ze stejné dálky, odpověděl:

„Až vyroste, bude z něj silák.“

„Jenže on žít nebude,“ pokračoval první.

Terejna se zachvěla a přitiskla synka pevněji k sobě. Ale hlas, který mu sliboval sílu, promluvil znovu.

„Bude žít až do osmdesáti let, bude silný a chytrý.“

Terejně po sluchu tento hlas připadal jemný a harmonický. Dobře se poslouchá, protože ho jistě provází úsměv. Je to hlas štěstí. Druhý hlas přerušují vzlyky a nářek. Je znamením neštěstí a utrpení.

„Já říkám, že tohle dítě žít nebude.“

„Jestli tomu dítěti nepřestaneš brát život, dám mu ještě deset let navíc. Bude žít až do devadesáti let.“

„Nemůžeme se dohodnout,“ odpověděl hlas neštěstí, „a tak se musíme obrátit k našemu pánu, nejmocnějšímu z ursitorů.“

„Obráťme se tedy k nejmocnějšímu ursitorovi.“

Oba hlasy pak současně vznesly stejnou otázku:

„Pane, jak rozhodneš ty?“

A tu promluvil třetí hlas.

Proti rozsudku, který pronese, nebude odvolání. Duniša tento hlas už dobře znala. Nazývala ho hlasem rozumu.

Hlas silnější a vážnější než oba předchozí pak pravil:

„Nevšimli jste si ničeho zvláštního, když jste sem přicházeli?“

„Čeho bychom si měli, pane, všimnout?“ ptaly se stále společně oba první hlasy.

„Ukážu vám to. Podívejte se na ten hořící oheň.“

Duniša s Terejnou se zahleděly do ohně, jako kdyby právě pronesená slova byla určena jim.

„...Dobře se na něj podívejte,“ pokračoval ten hlas. „Dříví, které v tom ohništi hoří, nasekala dnes ráno jedna žena. Před dvaceti lety byl však v tomto lese zabit a pochován muž. Na jeho hrobě vyrostly stromy. Duniša, babička toho dítěte, stromy pořezala, rozdělala z nich oheň a teď tak pálí duši zemřelého ...“

Terejna si byla jistá, že tím je její syn nadobro odsouzen. Podívala se na Dunišu. Její moc by ho snad ještě mohla zachránit.

Vtom se znovu ozval plačtivý hlas:

„Ano, Duniša se neodčinitelně provinila a její vnuk proto musí zemřít ještě dnes večer.“

Hlas štěstí však náhle propukl ve veselý a škodolibý smích.

„To, že se babička provinila, není přece důvodem k tomu, aby byl místo ní trestán její vnuk!“

„Ona sama to však odčinit nemůže, protože jí jsme osud určili také hned po narození. Náš mocný pán prorokoval, že zemře několik dní po narození svého vnuka, a tak tu už dlouho nebude. Ani matka za to nemůže pykat, protože té náš pán stanovil žít až do čtyřiceti let. A proto tvrdím, že tenhle skutek může odčinit jedině to dítě.“

„Spolehněme se na Mistra, jistě najde správné rozřešení.“

„I já se zcela spoléhám na jeho rozhodnutí,“ odvětil hlas neštěstí.

Tu nejmocnější z ursitorů svým vážným hlasem pravil:

„To dítě bude potrestáno. Bude však pykat jen určitým způsobem. Vidíte v hořícím ohni to nejsilnější poleno? Pochází ze stromu, který vyrůstal přímo ze srdce onoho mrtvého. Až to poleno dohoří, dítě přestane žít.“

Hlas utichl a druhé dva už neodpověděly. Rozsudek byl konečný. V Terejně by se krve nedořezal. Chopila se svého syna a zdvíhající ho k nebi propukla v pláč, jako by to nemluvně, kterému nezbývala víc než hodina života, bylo již mrtvé.

Zato Duniša měla k pláči daleko. Naopak, usmívala se a vypadala spokojeně.

Terejně byla její radost nepochopitelná. Vždyť pán ursitorů její dítě odsoudil k smrti. Ale Duniša tento hlas důvěrně znala, slyšela jej při stovkách příležitostí. Rozuměla mu tedy po svém? Koneckonců, byla přece čarodějnice...

Duniša náhle vyskočil z postele a tak, jak byla, bosá, šla rovnou k ohništi. Chopila se hořícího polena, o němž mluvili ursitorové (nebylo už delší než půl metru), nadzvedla okraj čery a poleno vyhodila do sněhu. Pak na něj začala házet sněh, aby tak udusila i poslední dohořívající plameny. Do čery se vrátila se zčernalým a mokrým kusem dřeva a Terejně, která ji po slzy skoro neviděla, jenom řekla:

„Tak se přeci podívej, je zachráněný!“

A protože Terejna se ani nepohnula, dodala:

„Jen si vzpomeň na slova mocného pána ursitorů – řekl, že až toto poleno úplně dohoří, dítě zemře. Poleno už ale nehoří, oheň ho nepohltil úplně, a tvůj syn tedy bude žít. Teď je, Terejno, na tobě, abys tenhle kus dřeva bedlivě střežila. Dávej pozor, ať se nikdy nikomu nedostane do rukou a nezapomeň, že na něm závisí život tvého dítěte. Starej se o to poleno, jako se budeš starat o svého syna. Jsi dobrá matka a jistě ho budeš opatrovat dobře. To je poslední rada, kterou ti Duniša ještě může dát. Ursitorové to řekli jasně a tys to slyšela: už tu dlouho nebudu.“

[...]

10. kapitola

U Mineštiů

Rod, k němuž patřili Parni, Prasniko i Vasilka, byl skutečně týž, který před sedmnácti lety tak zbaběle zabil Dunišu.

V té době byly Parni teprve tři roky, Prasnikovi a Arnikovi jen několik dnů. A Vasilka ještě nebyl na světě. Oba bratři ani jejich sestra o té tragédii nic nevěděli. Jediný Arniko ji znal z Terejního vyprávění do nejmenších detailů.

Když Ilikeštiové – Arnikův rod – dorazili do Bukurešti, hned zjistili, že na druhé straně města je velký tábor Mineštiů.

Arniko jako první navrhl, aby se za nimi šli podívat.

Nikdo s ním nesouhlasil. Přes výhrady ostatních se nakonec rozhodl, že se tam vypraví sám. Podpořila ho jedině Terejna, hnaná touhou po pomstě. Ona, která ochraňovala poleno ursitorů, věděla, že se její syn nemusí ničeho obávat ani proti stovce nepřátel. Teprve dnes se však Arnikovi naskytla příležitost provést tento plán.

Mineštiové si postavili čery za městem na okraji lesa, jak bylo jejich zvykem.

Když skupinka mladých dorazila do tábora, bylo dost pozdě. Všichni již dlouho netrpělivě na Parni čekali. Brzy ráno totiž šla do města, aby jedné bohaté bukureštské dámě hádala z ruky, a na zpáteční cestě ji měli doprovodit její bratři, aby se jí potmě nic nestalo.

Všichni byli překvapení, když místo tří spatřili přicházet z města čtyři postavy, z nichž jeden byl cizinec. Fero, Parnin otec, si založil ruce na prsou a ostře se své dcery zeptal:

„Co má znamenat to zpoždění?“

Byl ale tak šťastný, že svou dceru vidí živou a zdravou, že ji ani nestihl vyplísnit, jak si původně umínil.

„Všechno vám vysvětlím, otče,“ odpověděla Parni plaše.

Parni a Prasniko pak na přeskáčku Ferovi vše vypravovali. Vasilka nic neříkal a jen přikyvoval – byl totiž němý. Když Fero konečně pochopil, jakou roli v celém nočním příběhu sehrál cizinec, který až dosud mlčel, obrátil se k němu:

„Chlapče, opravdu nevím, jak ti poděkovat.“

Arniko se namísto odpovědi jen záhadně usmál.

Během vyprávění se ze všech stran sešli muži, ženy i děti, aby si neznámého prohlédli.

„A jak se jmenuješ, chlapče?“ ptal se Fero a usadil Arnika vedle sebe.

„Arniko.“

„A tvůj otec?“

„Frinkelo.“

„Frinkelo, syn Jakhaliho?“

„Ano.“

„Ale to je přece můj strýc! Takže ty jsi můj rodný bratranec.“

„To asi ano.“

„Tvoji matkou je tedy Terejna!“

„Správně, ona.“

„Dcera Duniši?“

„Ano,“ přikývl znovu Arniko.

„A ty se opovažuješ přijít k nám?“ vykřikl Fero v náhlém výbuchu hněvu.

Parni a Prasniko překvapeně vyvalili oči. Otcovu hněvu nerozuměli.

„Není to žádná opovážlivost, vero¹. Je přece zcela přirozené, že přicházím pozdravit svou rodinu.“

„Po tom všem, co se mezi našimi dvěma rody stalo? Pořád si myslíš, že to je přirozené, co?“

„To snad už není důvod k hněvu, vždyť od té doby uplynulo sedmnáct let!“

„Tak to by stačilo! Okamžitě odejdi z mého stanu, ty dítě čarodějnice, a vrať se, odkud jsi přišel.“

Prasniko cítil, že by měl zasáhnout.

„Uklidněte se, otče. Nezapomínejte, že Arniko zachránil Parni.“

„Na to nezapomínám. Ale stejně jako Parni by zachránil i kohokoliv jiného. A možná že už teď lituje, že to byla právě Parni.“

„Nelituji toho a jsem rád, že to byla ona,“ odpověděl Arniko.

„Tebe těší tak jedině to, že mou dceru přepadli banditi.“

„Ne, jsem rád, že jsem jí mohl zachránit čest. Doufám, že o úmyslu těch mužů, co se ji snažili odvléct, nepochybujete...“

Ferovi stékaly po čele velké kapky potu.

„A teď mě namísto poděkování vyhazujete. Tuhle námahu si můžete ušetřit. Půjdu sám.“

Arniko se chystal k odchodu. Vtom mu zastoupila cestu krásná Parni.

„Nikam nechod,“ řekla měkce.

„A proč ne?“

„Protože ti něco dlužím a chci ti dluh splatit podle zákona Romů.“

„A zákon Romů praví,“ pokračoval Arniko, „že kdokoli zachrání někoho z tvé rodiny, může vyslovit tři přání a ty mu je musíš splnit, i kdyby to byl tvůj nejhorší nepřítel.“

Arniko se na ta slova obrátil k Ferovi a zeptal se:

„Je to tak?“

„Přesně tak.“

„Jenže, krásná mladá Parni, ještě než jsem mohl o cokoli požádat, tvůj otec mi to odmítl!“

„Nežádej nic po něm, ale po mně.“

„Po tobě? Nevím, jestli bys to mohla splnit.“

„Stejně to zkus.“

„Tak tedy, první věc: chci tu přenocovat.“

„Souhlasím.“

„Ne,“ opáčil Fero.

„Ale ano.“ To promluvila Savija, matka Parni.

Fero zmlkl a Prasniko matčinu odpověď potvrdil i svým souhlasem.

„Dobrá, takže já už nejsem pánem ani u sebe doma,“ uhodil na ně Fero.

„Otče, zákony Romů jsou svaté,“ řekla mu na to jeho dcera.

Arniko se obrátil k dívce a poděkoval jí.

„Co je tedy ta druhá věc, kterou si přeješ?“ ptala se dívka dál.

„Aby se mi tvůj otec omluvil za urážku, které se dopustil, když mě chtěl vyhodit ze své čery.“

„To nikdy!“ rozkřikl se Fero, v němž stále silněji kypěl hněv, „opravdu nikdy!“

„Dobrá, tak tedy vidím, že mi nezbývá než odejít.“

Parni Arnika znovu zadržela.

„A co kdybychom se ti otcovým jménem omluvili my?“

Arniko se na krásnou dívku zadíval. Nedokázal jí nic odmítnout.

„Považujeme tedy toto přání za splněné,“ řekl.

„Díky,“ vydechla si Parni, „tak tedy nezbývá než tvé třetí přání.“

„Raději bych si ho nechal až na zítřek.“

„Proč ne hned?“

„Mám právo vyslovit ho kdykoli, zítra nebo za sto let, kdyby mi snad Bůh dal tak dlouhý život.“

„Dobře, počkáme tedy do zítřka.“

Fero přistoupil k dceři a k Arnikovi a hlasem, který se tentokrát snažil ovládat, se zeptal:

„Tak už jste skončili?“

„Ano, otče,“ odpověděla Parni.

Obrátil se tedy ke svému synovi a nařídil mu:

„Prasniko, náš host bude dnes v noci spát s tebou.“

„Je vítán, otče.“

Fero se nakonec obrátil i k Arnikovi.

„Jsi mezi Romy. Znáš naše zákony stejně dobře jako kdokoli z nás. Proto také víš, že každý Rom má právo strávit noc u jiného Roma. Tato pohostinnost mu nesmí být nikdy odeprána.“

„Ano, znám tyto zákony do posledního slova.“

„A proto lituji,“ pokračoval Fero, „říkám lituji, že jsem tě chtěl vyhodit. Jak to řekl Prasniko – buď tedy u nás vítán a až do zítřka tu budeš jako doma.“

„Díky za tvou pohostinnost!“

„Pamatuj si ale tohle, mladý muži. Zítra už budeme vyrovnáni, a jakmile opustíš mou čeru, budu tě považovat za svého nejhoršího nepřítele.“

„Ty mě chceš nazývat nepřítelem?“

„Nenapadá mě jiné slovo.“

„Drahý bratranče, já tedy k tobě budu shovívavější. Možná že jsem tvůj nepřítel. Já tebe však považuji za přítele. A přitom za nepřátele bych tebe a tvůj rod měl považovat spíš já. To váš rod zabil Dunišu.“

„Smrt Duniši není ničím proti patnácti či dvaceti mrtvým, mezi nimiž byl i tvůj otec Frinkelo a jejichž smrt způsobily čáry té proklaté stařeny. A teď dobrou noc. A ať se ti dobře spí, protože u nás spíš dnes poprvé a naposledy.“

Po těchto slovech se Fero vysvlékl a ulehl na lůžko.

Arniko ulehl vedle Prasníka téměř oblečený. Nikdo už nemluvil. Velká černá svíčka byla uhašena. Arniko ani na okamžik nezapochyboval o tom, že se Fero může kdykoli zvednout a pokusit se ho zabít, ale přesto měl hlavu plnou myšlenek na Parni.

Ve tmě se obrátil směrem, kde ležela. Byla sama a on to věděl. Snažil se zaslechnout její dech, ale nedařilo se mu to. Možná že ještě nespí, tají dech a myslí na něj, stejně jako on myslí na ni.

Arniko byl však tak unavený, že ho navzdory těsné blízkosti Parni nakonec přemohl spánek.

Druhého dne vstala Parni první a rozdělala oheň. Když už byla celá rodina vzhůru a Arniko se chystal k odchodu, Parni ho znovu zadržela.

„Odcházíš?“

„Ano, už musím.“

„A co to třetí přání?“

Arniko se zahleděl na dívku a připadalo mu, že i jemu, ač byl tak odvážný, zvlhly oči. „Třetí přání?“ opáčil.

„Ano, přál sis ho schovat až na dnešek.“

Arniko na chvíli zaváhal, a pak spěšně odpověděl:

„Teď už na to není čas. Ale večer pošlu svou matku a strýce Ilika, aby ho tvému otci přednesli.“

Na odpověď už Arniko nečekal a aniž by se na Parni znovu podíval, vyrazil na cestu.

[...]

17. kapitola

Kris

Svívalo. Všichni Mineštiové, kteří plni nejistoty a obav probděli celou noc, téměř padali únavou. Jedině malé děti, které o nebezpečí nic nevěděly, pokojně spaly.

Tak dlouhou noc nikdo z rodu ještě nezažil. A pro kolik z nich bude nadcházející den ten poslední?

Tváře všech mužů byly vážné a zachmuřené. Ženy ustavičně naříkaly a nikdo ani nepomyslel na to, aby je utěšoval nebo jim dodával odvahy. Za posledních pár hodin všichni zestárli o řadu let.

Kolem poledne se na dohled od tábora objevilo osm vozů. Polohlasem, jako by se Mineštiové báli, že je někdo uslyší, se neslo od ucha k uchu:

„Ilikeštiové! Ilikeštiové!“

Všichni se seřadili před Ferovou čerou a čekali. Ženy, kterých bylo víc než mužů, stály vzadu. Jako pokaždé, když se blížilo nebezpečí, phurija ukryly děti do lesa. Mineštiové se ani nepohnuli, i když vozy dojely až před jejich čery. Stáli tu nehybně jako sochy ulité z bronzu.

Z prvního vozu těžce seskočil nějaký muž. Oči všech Mineštiů se rozšířily v radostné naději a Vaja řekl:

„To je náš bratranec Merko!“

Muž toho jména byl již starý, ale na svůj věk stále statný. Vlasy i vousy namaštěné tukem se mu leskly.

Vydal se směrem ke skupince Mineštiů a zvolal:

„Devlesa arakhav tume, Romale!“ (Ve jménu Božím vás nacházím, Romové!)

Mineštiové podle zvyku sborově odpověděli:

„Devlesa aves!“ (Přicházíte ve jméně Božím!)

Potom se Merko objal s Mijou.

„Přicházíte sami?“ zeptal se Mija.

„Vegeštiové před týdnem vyrazili na cestu a my jsme je už se zprávou, že odjíždíme, nedostihli.“

„Věděl jsem, že přijedete,“ pravil Mija, „smím však vědět proč?“

„Neříkej, že neznáš důvod naší cesty? Jsme tu s osmi vozy. V prvních třech je třicet členů mého rodu, v dalších jsou Ilikeštiové.“

Při zmínce o počtu Romů se Mineštiové zachvěli. I sám Mija sklonil hlavu a řekl:

„Proč tedy nevystoupíte, abyste nás pobili?“

„Přesně tohle jsou slova, která nechci, aby Ilikeštiové slyšeli,“ řekl Merko. „Kdyby mělo jít o zabíjení, pak nevidím důvod, proč bych býval neměl důvod sem s nimi jezdit. Přísahám, že tohle nemají v žádném případě v úmyslu.“

„A co tedy chtějí?“

„Však sám víš! Kris... Chcete snad odmítnout?“

„To v žádném případě ne.“

„Výborně, přesně to jsem od tebe a tvých blízkých čekal, Mijo. Ještě než vystoupí, musíš mi slíbit, že se proti nim o nic nepokusíte.“

„Slibuji.“

„Děkuji ti. Věřím, že svoje slovo dodržíš.“

Merko se obrátil směrem k vozům a zamával. Na to znamení z vozů v minutě vyskákalo více než šedesát Romů a s důvěrou v Mijovo slovo bezstarostně přicházeli blíž.

V jejich čele kráčeli Ilika a Arniko, stejně jako poprvé, když nabízeli mír mezi oběma rody.

Mija cítil, jak mu při pohledu na toho, kdo pobil tolik jeho mužů, kanou slzy z očí. Je to snad sám ďábel, že má takovou sílu? Fera zcela ovládla jeho zášť a už to vypadalo, že se každou chvíli vrhne Arnikovi po krku.

Merko vztyčil paže a zvolal:

„Ilikeštiové! Mám Mijovo slovo, že se vám nic nestane.“

„Máš i naše slovo,“ odpověděl Ilika.

„Slyšel jsi?“ zeptal se Merko a obrátil se při tom na Miju.

Ten krátce přikývl a rukou pokynul na znamení, že slyšel.

Muži ze všech tří rodů se tedy bez obav promísili. V žilách jim kolovala nenávist, ale nedávali na sobě nic znát. Merko, který svědomitě plnil svoji roli, se rozhlížel do všech stran, aby se přesvědčil, že vše probíhá podle jeho příkazu. Sám stál mezi Mijou a Ilikem, jako by tyto dva nepřátele chtěl držet od sebe. Vedle Iliky stál Arniko, a za těchto okolností tak stál na čestném místě. Vedle Miji byl Vaja a dál Fero, jeho syn Prasniko, Pošona a další členové rodu Mineštiů. Když Merko viděl, že už každý zaujal místo, které mu přísluší, zamával rukama ve vzduchu na znamení, aby všichni zmlkli, a okamžitě zavládlo ticho. Všichni s napětím očekávali slova vůdce Merkeštiů.

„Romové!“ zvolal, „mám několik otázek, které bych vám rád položil. Bratranče Iliko, je pravda, žeš mne požádal, abychom tě já a můj rod doprovodili k Mineštiům, s nimiž chcete vést kris?“

„Ano.“

„Přijmeš rozsudek, ke kterému dospějeme, i kdyby měl být namířený proti tobě?“

„Bratranče Merko, kdybych nevěřil ve tvé spravedlivé rozhodování, nevybrali bychom si tebe.“

„Děkuji ti za projevenou důvěru, Iliko.“

A Merko se obrátil k Mijovi.

„A ty, bratranče Mijo?“

„Přijímáme.“

„Také tobě tedy děkuji. Přesto musím ještě zdůraznit, že nedovolím žádné ženě, aby zde promluvila. Kdyby některá z vás chtěla cokoli říct, ať to poví svému muži, bratru nebo otci. Ten, komu se svěří, nám to pak sdělí. Nakonec ještě zbývá dodat toto: jestli se vám zdá, že Merkeštiů není na kris dostatek, řekněte to hned a bez obav. Povolali bychom další rody.“

„Vy sami nám stačíte,“ odvětil Míja.

„Dobrá, můžeme tedy začít. Pokud se budu někoho ptát, očekávám, že mi odpoví dotazovaný a nikdo jiný. Jestli zjistím, že lže, nebo že se lhát pokouší, vždy bude ještě dost času vyzvat ho na solach. Znovu se vás tedy ptám, podrobíte se mému soudu?“

„Ano, ano,“ ozývalo se ze všech stran.

„Dobře tedy, povedu kris tak, jak jsem to vždycky dělal, aby se mi nikdo z Romů nemohl vysmívat, že jsem vedl kris špatně.

Merko se zarazil, aby se rozhlédl, jestli někdo nechce promluvit. Pak si spokojeně pohladil vousy a začal:

„Arniko, řekni všem, jak jsi byl napaden v lese.“

Arniko se zvedl. Když mluvil, zdálo se jako by byl znovu uprostřed té tragické bitky. Mineštiové sklopili hlavy, aby se na něj nemuseli dívat a ženy potichu naříkaly, když slyšely, jak umírali jejich synové, bratři i manželé.

Jakmile Arniko skončil, obrátil se k Merkovi:

„To je vše, kaku.“

„Můžeš přísahat před svatým obrazem, že jsi mluvil pravdu?“

A Merko pohybem ruky nakreslil před Arnikem ve vzduchu obraz Panny Marie.

„Přísahám před svatým obrazem,“ pronesl Arniko.

„Dobrá. Znáš ty Romy, kteří uprchli?“ pokračoval Merko.

„Některé ano. Všiml jsem si Pošony, Terkariho. Dál... nevím, neměl jsem čas si jich všimnout.“

„Víš, kdo je vedl?“

„Terkari nám řekl, že je vedl Prasniko. Přiznávám, že jsem překvapený, když ho tady vidím. Myslel jsem, že jsem ho zabil.“

„Dobrá, to stačí, Arniko. Můžeš si sednout.“

Merko se na ta slova podíval na Terkariho.

„A teď ty.“

Terkari se postavil. Trásl se při tom. Bylo vidět, že má strach.

„Od svého syna, který byl přítomen v Ilikově cheře, vím, že když tě Arniko zabil a daroval ti život, vyprávěl jsi řadu věcí. Chci, abys tu teď zopakoval to, co jsi řekl Ilikeštiům.“

Navzdory strachu Terkari vše přesně vyprávěl. Pak se posadil a dal se do pláče. Dojatý Merko mu ze soucitu nekladal už žádné další otázky. Obrátil se však k Mijovi:

„Tak co, bratranče, slyšel jsi, co zde zaznělo?“

„Ano.“

„Víš jaká na tobě a na tvém rodu leží vina?“

Míja mlčel.

Poté Merko oslovil Prasnika.

„Vstaň, Prasniko.“

Ten se na rozdíl od Terkariho pyšně vztyčil.

„Tak to ty jsi byl jmenován vůdcem té výpravy?“

„Ano, já.“

„A kdo tě jmenoval?“

„Můj otec.“

„Jakým právem?“

„Právem pomsty.“

„Pomsta existuje jenom v chorých myslích. Co říkali na otcovu volbu tvoji dva strýcové Mija a Vaja?“

„Ti s mým otcem souhlasili.“

„Souhlasili s tvým otcem! To neudělali dobře. Ve svém věku by neměli posílat na smrt vlastní děti. Můžeš si sednout, už tě nebudu potřebovat.“

Prasniko se posadil.

Merko se rozhlédl po přítomných, jestli někdo nechce promluvit. Nakonec se obrátil na Fera.

„Vstaň, Fero.“

„Mohu odpovídat i vsedě, kaku.“

„Jak si přeješ... Tak ty jsi tedy jmenoval Prasnika vůdcem výpravy.“

„Ano.“

„Jakým právem?“

„Řekl ti to už můj syn, právem pomsty.“

„Takové právo Romové neznají. Vysvětli mi, co mělo být cílem té výpravy.“

„Potrestat Arnika.“

„A za jaký zločin?“

„Za zločin, kvůli kterému zemřela má dcera.“

„Cože, Arniko zabil tvoji dceru?“

„Ne.“

„Pak tomu tedy nerozumím.“

„Moje dcera se zabila.“

„Jestliže se tvoje dcera zabila, tak to není zločin, ale sebevražda.“

„Ano, ale její příčinou byl Arniko.“

„Ty si to opravdu myslíš? Vysvětli mi to.“

„Stydím se, Merko.“

„Tvoje mlčení tě usvědčuje ze lži.“

Fero si otřel oči, jako by chtěl zahnat nějakou vidinu, a pak řekl:

„Všichni jsme si mysleli, že Parni byla Arnikovou ženou.“

„To není pravda!“ vykřikl Arniko, rudý vzteky.

Merko vycítil, že v ten moment by oba znepřátelené rody byly schopné se na sebe vrhnout a ani on ani jeho muži by jim v tom nedokázali zabránit. Vstal a hromovým hlasem nařídil ticho. Romové utichli a Merko mohl pokračovat:

„Jestli mě nepřestanete přerušovat, tak je zbytečné, aby kris pokračovala. A tebe, Arniko, žádám, aby ses ovládal, ať uslyšíš cokoli, a nemluvil, pokud nebudeš tázán.“

„Omlouvám se, kaku, bylo to silnější než já.“

„V pořádku. Teď ti dávám slovo. Slyšel jsi, z čeho tě obviňují.“

„Znovu opakuji, kaku, že to není pravda a že jsem kdekoli a kdykoli připraven to odpřisáhnout při životě své matky.“

Merko neměl sebemenší pochyby, že mu Arniko nelže. Proto se znovu obrátil k Ferovi.

„Před chvílí jsi řekl ‚mysleli jsme‘. Nebyl sis tedy jistý.“

„Ne.“

„A tvoje žena to věděla?“

„Ta také ne.“

„Tak v tom případě není důvodu dál věřit, že se tvoje dcera stala Arnikovou ženou, protože ten je navíc připraven na solach.“

Fero na to nic neřekl. Merko tedy pokračoval.

„Znáš naše zákony, Ferro?“

„Ano.“

„Všechny?“

„Skoro všechny.“

„Víš tedy, jaké potrestání zasluhuje mladík, který svede dívku a pak ji opustí?“

„Smrt.“

„Víš tedy, že tento zákon existuje.“

„Ano.“

„Pokud by Arniko býval opravdu svedl tvoji dceru a pak ji opustil, tak co podle našich zákonů zasluhoval? Smrt?“

„Ano.“

„Proč jsi tedy nesvolal několik rodů, aby spolu uspořádaly Kris, když sis myslel, že to je všechno pravda? Byl bys vyhrál.“

„To by mi dceru nevrátilo.“

„Tu už ti stejně nikdo nevrátí, ale kromě ní jsi teď přišel i o syna, a co je ještě horší, o své syny přišli i jiní. A za všechno to vraždění můžeš jedinečně ty.“

„To je tvůj rozsudek?“

„Ano, můj i všech ostatních Romů.“

Nyní se Merko obrátil k celému svému rodu.

„Moje děti, řekněte, je to spravedlivé, nebo ne?“

„Ano, jistě, je to spravedlivé,“ vykřiklo na třicet hlasů.

„Tak, Fero,“ pokračoval Merko, „jestli stále nevěříš mému rozsudku, přines svatý obraz, jsem připraven učinit na své rozhodnutí solach.“

„To nebude potřeba, věřím ti. Čím mě potrestáš? Unesu cokoli.“

„To už není moje věc. To záleží na rodu Ilikeštiů.“

Merko se obrátil k Ilikovi.

„Bratranče Iliko, tento spor jsi vyhrál. Teď můžeš po rodu Mineštiů žádat cokoli. A já ti při tom budu svědkem.“

„Musím se poradit se svým rodem,“ odpověděl Ilika.

„Máš tedy hodinu na rozmyšlenou.“

Arniko se naklonil ke svému strýci a cosi mu pošeptal do ucha. Ten přikývl na znamení souhlasu. Polohlasný rozhovor pak pokračoval ještě chvíli. Potom se namísto Iliky k Merkovi obrátil Arniko:

„Kaku, zde je naše rozhodnutí. Po Mineštiích nechceme vůbec nic.“

„Obdivuji vaši velkorysost,“ odvětil Merko.

„Přesto bychom jako jistotu chtěli jeden slib.“

„A jaký?“

„Že proti nám Mineštiové v budoucnu už nic nepodniknou.“

V tu chvíli odpověděl Mija.

„Slibujeme vám to,“ pravil. „Sám vidím, že jsme to byli my, kdo se mýlil. A buďte si jisti, že jsme byli potrestáni dostatečně.“

20. kapitola

Terejnino tajemství

Ilika zestárl. V čele rodu ho stále častěji nahrazoval Arniko. Jemu se všichni svěřovali a radili se s ním o důležitých věcech. A jeho rady byly vždy uvážlivé. Rozhodoval o všem. A všem se zdálo, že Arnikovi nechybí odvaha ani moudrost velkého vůdce.

Jeho žena Orka mu po roce manželství porodila krásného chlapce, kterého pokřtili jménem Čaču². Navzdory matčiným slibům však Arniko nikdy nepocítil, že by se v něm rodila láska. Snažil se to skrývat a Orka měla veškerou Terejinu důvěru.

Jednoho večera Arniko odešel z tábora. Orka v cheře vařila čaj pro děťátko i pro tchyni, která odpočívala na lůžku. Terejna už dlouho čekala na okamžik, kdy budou spolu o samotě, a oslovila ji:

„Orko, víš, že už brzo zemřu?“

Orka překvapeně otevřela své velké černé oči a naivně se zeptala:

„A proč?“

„Proč?... Protože jsem nemocná a cítím, že můj konec se blíží.“

Orka byla pověřčivá stejně jako všichni Romové. Věřila na zlé duchy. Zeptala se Terejny:

„To ti někdo řekl?“

„Ano.“

„Kdo?“

„Moje matka.“

„Duniša...“

O Duniše Orka často slýchala podivné historky.

„A kdy se ti zjevila?“

„Nezjevila se mi, neboj se.“

„Jak to tedy víš?“

„Poslouchej dobře, co ti teď řeknu.“

A Terejna poprvé v životě začala vyprávět o posledních dnech čarodějnice Duniši, o Arnikově narození, o zjevení ursitorů a o polenu, do kterého byl zakletý život jejího syna. Na důkaz svých slov vytáhla pečlivě zašitý plátěný pytel. Otevřela ho a jeho obsah vysypala na příkrývkou. Vypadlo z něj několik set zlatých mincí a kus zčernalého dřeva.

„To je poleno, o kterém mluvili ursitorové,“ řekla. „Věz, Orko, že brzo opravdu zemřu, a proto mě pozorně poslouchej.“

Orka ji napjatě sledovala.

„Arniko o tom polenu, ani o jeho nadpřirozené moci neví a já ani nechci, aby se o něm dozvěděl. Je prchlivý a chová se pak jako násilník. V záchvatu zuřivosti by ho mohl hodit do ohně a spálit, a kdyby navíc zjistil, že je skoro nesmrtelný, mohl by chtít dělat zakázané věci. Jestli o tom všem, Orko, ještě pochybuješ, tak si vzpomeň, jak na něj kdysi zaútočilo na dvacet Mineštiů, on jich spoustu zabil a z toho hrozného boje vyšel jako vítěz, bez jediného škrábnutí.“

Terejna se na okamžik odmlčela. Dlouhá řeč ji vyčerpala. Orka však stále nic neříkala. Pochopila, že tajemství ještě není celé. Po krátké odmlce Terejna skutečně pokračovala.

„Tento kus dřeva je celý Arnikův život a je v něm všechna jeho síla. Arniko může trpět jako zvíře, ale nezemře, dokud plameny nepohltí to zázračné poleno celé. Kdyby byl Arniko už velmi starý a ty budeš ještě živá, spal to dřevo, Orko. Jestli naopak pocítíš, že se blíží tvoje smrt a že Arniko je ještě mlád a v plné síle, předej tohle poleno ursitorů někomu dalšímu, komu budeš důvěřovat, jako teď já důvěřuji tobě. Když Bůh dá, bude to tvůj syn Čaču. Řekneš mu, že jeho otec má zemřít v osmdesáti letech, dříve jedině kdyby byl nešťastný. Rozumělas, Orko?“

„Ano, dale.“

„Nechci, abys mi přísahala, opravdu ti důvěřuji a věřím, že to poleno budeš strážit stejně jako svou lásku k Arnikovi.“

„Dale, přísahám při životě malého Čaču, že ho budu strážit tak dlouho, jak jen budu moci.“

„Věřím tvému slovu, Orko. Miluj Arnika tak, jak jsem ho milovala já sama. Vím, že někdy dokáže být hrubý, ale rychle si to uvědomí a lituje toho. Může se stát, že tě bude bít, ale není Roma, který by svou ženu někdy neuhodil. Kvůli tomu ještě nemusíš dřevo spálit nebo někomu prozradit jeho tajemství. Nešťastné slovo může doletět daleko a Arniko má mnoho nepřátel. Kdyby se o takovém tajemství dozvěděli, neštíteli by se ničeho, aby se zmocnili polena a s ním i Arnikova života.“

„Nikdo na světě se o něm nedozví,“ řekla Orka.

„Nikdo, dcero, a ani Arniko ne. Uchovávala jsem to tajemství po dvacet let a ne vždy to bylo snadné. Jistě mi na to řekneš, že já jsem přece matka. Ale to, co dokáže udělat matka pro svého syna, to dokáže i žena udělat pro svého muže.“

Terejna zmlkla. Orka cítila, že od této chvíle má celý Arnikův život v rukou ona sama, a nemohla zadržet slzy. Položila si hlavu Terejně na rameno a usedavě se rozplakala.

„Dcero, tady jsou ještě ty galbi, které patří Arnikovi. Nyní jsou i tvoje. Dávej pozor, ať je Arniko nerozhází. Mohou přijít doby, kdy se vám ještě budou hodit.“

Orka pohladila dlaní zlatáky, které pocházely z mnoha různých zemí. Pod vrstvou galbi jí ruka narazila na cosi ostrého. Zarazila se.

„Co je to? Dýka?“ zeptala se.

„Vidíš sama.“

„Ano, vidím. Ale vždyť je celá od krve! A proč ji vůbec máš schovanou v tomhle pytli zlata?“

„O tom jsem ti nechtěla, Orko, říkat. Ale protože se mě na to ptáš, je zbytečné to před tebou skrývat.“

„Mluv tedy, dale!“

„Dobrá Slyšela jsi jistě jméno Parni. Zнала jsi ji...“

„Ano.“

„Tohle je dýka, kterou se zabila. Když ji Arniko vzal Pošonovi, prosil mě, ať ji schovám. Nemusíš žárlit, Orko, Parni je dávno mrtvá. Arniko ji miloval, ale její místo v Arnikově srdci jsi už dávno zabrala ty. Kdyby se tě Arniko na tuto zbraň kdykoli ptal, ukaž mu ji, ale na nic se ho neptej.“

„To bude těžké.“

„Pro ženu, která miluje svého muže, není nic těžké, Orko.“

...

Na druhý den Terejna zavřela oči navěky a na Arnika padl hluboký zármutek.

21.kapitola

Helena

Byl večer a na hradě Tilesco začínala slavnost. Helena byla zasnoubena s pětadvacetiletým šlechticem, hrabětem Bretescem.

Hrabě Bretesco k ní zahořel vášnivou láskou, avšak Helena se marně pokoušela ji opřít. Stále měla před očima jeden jediný obraz, obraz Arnikovy tváře. Co se s ním stalo? Zapomněl na ni?

Helena neměla o Arnikovi žádné zprávy a navíc věděla, že svazek s Cikánem uzavřít nemůže. Proto nakonec na otcovo naléhání svolila ke sňatku s baronem Bretescem.

A tak tuto noc byli na hradě všichni baronovi přátelé z blízka i z daleka, aby oslavili zasnuby jeho dcery.

Hrabě Bretesco byl viditelně zcela okouzlen, zatímco Helena, celá v bílém, odpovídala na všechny komplimenty pouhým úsměvem.

V prvním sále dal baron prostřít dlouhou tabuli, na které bylo ovoce, likéry, dorty, květiny a francouzská vína. Ve druhém sále hrála hudba valčíků. Všude plály tisíce svíček.

Hrabě Bretesco vyzval Helenu k tanci a zahájil tak ples.

„Jste šťastná, Heleno?“

„Ano,“ odpověděla prostě.

A valčík je odnesl mezi ostatní tanečníky a unášel je z jednoho konce sálu na druhý.

Kolem desáté hodiny, když byl baron Tilesco právě zabrán do hovoru se svými hosty, jeden ze služebníků jej s omluvou přerušil a oznámil mu, že s ním chce kdosi mluvit.

„Kdo je to?“ chtěl vědět baron.

„Jmenuje se Arniko.“

„Arniko!“

Baron strnul překvapením. Je možné, že by si jeho Cikán na něj vzpomněl? Určitě se dozvěděl o Heleniných zasnubách a přišel s gratulací. Baron předběhl sloužícího ke dveřím. Oba muži si padli do náruče.

„Arniko, jsi to ty? Myslel jsem, že tě už nikdy neuvidím!“

„Já a můj rod táboříme právě nedaleko odtud.“

„Tvůj rod? Vidím, že ses stal někým. Jsi alespoň hlavou toho rodu?“

„Už šest měsíců...“

„Tak to musíš být šťasten.“

„Od té doby, co zemřela má matka, příliš šťastný nejsem.“

„Terejna je mrtvá?“

„Ano, je tomu už skoro rok.“

„Jaké neštěstí! Vždyť byla ještě tak mladá. Je mi tě líto, Arniko. Ale mám zde hosty, pojď, ať tě představím.“

„A na čí počest je dnes večer na Tilesco taková slavnost, pane barone?“

„Tys to nevěděl? Dnes se slaví Heleniny zasnuby s hrabětem Bretescem.“

Arnikovi zmizel úsměv z tváře. Baron si toho povšiml.

„Skoro by se zdálo, že ti ta zpráva neudělala radost?“

„Ale kdepak! Jsem rád, že vy i slečna jste spokojeni. Jistě by nenašla lepšího manžela.“

Baron vzal Arnika pod paži a odvedl ho představit svým hostům. Mnozí z nich si na něj ještě vzpomínali. Všichni věděli, za co mu baron vděčí, a nikdo se Cikánovi s hrdě vztyčenou hlavou, jehož mládí a síla vzbuzovaly všeobecnou úctu, neposmíval. Nakonec Arniko stanul tváří v tvář Heleně.

Když ho spatřila, její krásný obličej ztuhl. Arniko jako vznešený šlechtic uchopil Heleninu ruku a políbil ji. Pak řekl:

„Nevím, jak jen bych vám k vašemu štěstí poblahopřál.“

Helena nedokázala skrýt své pohnutí. Nebyla schopna odpovědi, a tak Arniko pokračoval, aby zakryl její rozpaky:

„Přicházím dnes jen náhodou. Kdybych věděl o vašich zasnubách, přinesl bych vám dar, který by vás byl hoden.“

Helena otevřela ústa k odpovědi, avšak slova stále nevycházela. Arniko pochopil, že mu chce poděkovat. Orchestr začal znovu hrát.

„Slečno Heleno, přijala byste od vašeho dávného služebníka pozvání k tanci?“

Helena namísto odpovědi jen přikývla hlavou. Arniko ji tedy uchopil kolem pasu a tančil s ní jako žádný jiný tanečník toho večera.

Během tance Helena přemohla své city a odvážíla se Arnikovi říci:

„Chci s vámi mluvit o samotě.“

„Kdy?“

„Ještě dnes v noci.“

„Kde?“

„Ve vašem bývalém pokoji.“

Když valčík skončil a Arniko doprovodil Helenu na její místo, přišel k nim baron s hrabětem Bretescem.

„Arniko, rád bych tě představil hraběti Bretescovi, kterého ještě neznáš.“

„S panem hrabětem Bretescem jsem již měl tu čest se setkat.“

A Arniko mu stiskl ruku.

„Máte v úmyslu nastoupit znovu na své bývalé místo?“ chtěl vědět Bretesco.

„To bohužel nepůjde, stal jsem se vůdcem velkého rodu a mám vůči němu určité povinnosti. Do služby už nastoupit nemohu.“

„Doufám,“ pravila Helena, „že s námi pobudete alespoň několik dní.“

„Nechci zneužívat vaší dobrotivosti.“

„To jistě ne,“ ujal se slova znovu baron, „svůj pokoj najdeš tak, jak jsi ho kdysi opustil.“

V tu chvíli Arniko pochopil, proč Helena mluvila o jeho pokoji.

Pozdě v noci všichni hosté postupně opustili hrad. Baron na poslední chvíli rozhodl, že hrabě Bretesco stráví noc také na hradě, a tak mu byl narychlo připraven pokoj k přespání.

V pokoji v posledním patře hradu našel Arniko s tlukoucím srdcem všechen nábytek svého dětství a zaplavily ho vzpomínky na Helenu.

Ani se neodstrojil a čekal na ni.

A zatímco snil, dveře se neslyšně otevřely a po špičkách vešla Helena ve svých bílých šatech. S prstem na ústech dala Arnikovi znamení, aby mlčel. Naslouchala; nebylo nic slyšet. Náhle se rozzlobeně otočila k Arnikovi.

„Proč jste sem přišel?“

„Nemám snad na to právo?“

„Měl jste přijít dřív!“

„Neměl jsem důvod spěchat.“

Helena rozpačitě sklopila hlavu.

„Byla to moje chyba,“ povzdechla, „měla jsem vám říci, že vás miluji...“

„Věděl jsem to,“ odtušil Arniko.

Helena mu pohlédla do tváře.
 „Věděl jste to a nic jste mi neřekl?“
 „Neměl jsem na to právo. Jsem jen Cikán a byl jsem u vás sloužícím.“
 „Pro mě jsi nebyl ani Cikán, ani sloužící.“
 „Možná. Ale baron Tilesco se ke mně, úplně cizímu člověku, choval jako otec. Pomyslete jen, jakou bolest by mu taková zpráva způsobila! Navíc si nemáte na co stěžovat. Vezmete si bohatého a krásného muže, stanete se hraběnkou.“
 „Já ale Bretesca nemiluji. Do toho sňatku mě nutí můj otec.“
 Arniko jen zavřel oči. Nevzal si snad i on Orku jenom proto, že si to přála jeho matka? Potom se sklonil k Heleně a tichým, sebejistým hlasem zašeptal:
 „A ještě mě miluješ?“
 „Více než kdykoli předtím.“
 Arniko ji stiskl v náručí a zlíbal jí tvář.
 „Byl jsem blázen, že jsem vše nepochopil mnohem dřív!“ vykřikl.
 Helenino štěstí zkalila nejistota.
 „Co si počneme?“
 „V cestě stojí Bretesco,“ pronesl Arniko jako ve snách.
 „Zrušit zasnoubení není snadné.“
 „Musíš nejdřív promluvit se svým otcem.“
 „Zkusím to, Arniko. Počkej na mne zítra ráno u stromu naděje.“
 A Helena zmizela stejně náhle jako přišla.
 Když Arniko osaměl, usedl na okraj postele a zamyslel se.
 Jak se zachová Orka, až jí všechno řekne? Dobře věděl, že žádný Rom, který je hoden svého jména, neopustí svou ženu kvůli nějaké cizince. Opuštěná Romka se pomstí.
 A co udělá baron Tilesco? A hrabě Bretesco?
 A co Helena, nechtěla se snad vdávat?
 Arnikovou myslí začaly zmítat pochybnosti. Je takový svazek vůbec možný?
 Jeho nezkrotná duše se však nechtěla vzdát. Kolikrát už riskoval svůj život! Klidně bude riskovat znovu, a stejně jako mu jeho síla a paže přinesly už tolikrát vítězství, tentokrát mu je přinese jeho srdce. Jeho srdce!

Arniko si však věřil příliš: zatím ještě nevěděl o zbrani, kterou měla na své straně Orka.

překlad Pavla Machalíková

— Cikánský tábor v Letech (1942–1943)

V období nacistického režimu zaujímaly v systému nucené táborové koncentrace zvláštní místo cikánské tábory. Jejich účelem bylo na časově neomezenou dobu „*vyloučit ze společnosti a převychovat k práci, pořádku a kázni*“ osoby, jimž dávala klasifikační tabulka rasového pseudovědce Roberta Rittera buď jméno Cikáni, nebo označení cikánští míšenci.

Uvedená internační zařízení byla postupně budována na různých místech Německé říše (např. v Berlíně-Marzahnu, ve východopruském Královci aj.), včetně okupovaných evropských zemí (v rakouském Lackenbachu, francouzském Poitiers, polské Lodži ad.), stejně jako satelitních a loutkových států (v chorvatském Jasenovci, slovenské Dubnici n. Váhom aj.). Opomenuto přitom nemohlo zůstat ani protektorátní území, kde byly cikánské tábory zřízeny jak v Čechách (v Letech na okr. Písek), tak na Moravě (v Hodoníně na okr. Blansko). Dosavadní znalosti o letském táboře jsou shrnuty v podobě odpovědí na několik následujících otázek.

1. Kdo a z jakých důvodů byl deportován do tábora v Letech?

Podle výnosu ministerstva vnitra z 30. 11. 1939 se museli všichni cikáni do dvou měsíců usadit a zanechat jakéhokoliv územního pohybu. Pokud by někdo z nich tento výnos, který se rovnal v podstatě zákazu kočování, nedodržoval, bylo mu pohroženo zařazením do kárných pracovních táborů, otevřených na základě vládních nařízení č. 72 a 188/1939 Sb. a určených k přechodné vazbě a pracovnímu využití mužů ze společenské periferie.

Za cikány byli přitom ve smyslu zákona č. 117/1927 Sb. považováni jednak příslušníci romského (nebo-li, dobově řečeno, cikánského) etnika a jednak tzv. bílí cikáni, kteří způsobem svého života etnické Cikány pouze připomínali, neboť stejně jako oni „šli světem“ a někdy se k nim také připojovali (jednalo se např. o kočovné, nebo spíše potulné kotláře, brusiče a deštníkáře, kramáře, šumaře, provozovatele malých kolotočů a jiných zábavních atrakcí). Mnozí z těchto společenských vydědenců neměli trvalá bydliště ani stálé zdroje obživy, a čas-

to se proto uchylovali k polnímu a lesnímu pychu, žebrotě a různým deliktům, ohrožujícím podle litery zákona bezpečnost obyvatelstva a jeho majetku.

Podíl Cikánů na celkovém počtu káránců, držených v kárných pracovních táborech, nebyl příliš vysoký a zřídka kdy přesáhl hranici 10 %. Tábory byly v provozu v Letech a v Hodoníně v době od srpna 1940 do prosince 1941.

Počáteční proticikánská opatření se zdůvodňovala výhradně ochranou, respektive předcházením různým formám kriminality či projevům nemorálnosti. Rasově perzekuční motivace na tomto poli prozatím nedocházela žádného uplatnění. Situace se začala měnit teprve potom, co se podařilo protektorátní administrativu veskrze podřídit německému okupačnímu aparátu a co se mj. i normativní akty proti Cikánům stávaly téměř doslovnými kopiemi říšskoněmeckých originálů.

Prvním z takovýchto převzatých výnosů se stalo vládní nařízení č. 89/1942 Sb. o preventivním potírání zločinnosti, podle jehož ustanovení mohla protektorátní kriminální policie uvalovat ochrannou vazbu nejenom na zločince z povolání (*Berufsverbrecher*), ale také na živly jednající proti společnosti (*Asoziale*); k asociální společenské vrstvě byli kromě tuláků, žebráků nebo prostitutek počítáni zcela jasně také Cikáni.

Policejní preventivní vazba se vykonávala od ledna do července 1942 ve sběrných táborech (na něž byly přeměněny oba dosavadní kárné pracovní tábory a jimiž se dále staly také zemské donucovací pracovny v Praze, Pardubicích a v Brně) a mimo protektorátní území v říšskoněmeckých koncentračních táborech (především Auschwitz, později rovněž Buchenwald nebo Ravensbrück); účast cikánských vězňů na těchto vazebních formách zůstávala však nadále poměrně nízká.

Další dvě opatření, totiž výnos ministerstva vnitra z 24. 6. 1942 a následný rozkaz generálního velitele neuniformované protektorátní policie z 10. 7. 1942, se týkala boje proti tzv. cikánskému zlořádu.

Podobně jako předtím v Německé říši uskutečnily protektorátní bezpečnostní složky 2. 8. 1942 na základě obou těchto nařízení nejprve soupis všech Cikánů, cikánských míšenců a osob potulujících se tzv. po cikánsku. Akce byla označena jako „den podchycení Cikánů“ (*Tag der Erfassung der Zigeuner*) a byla vstupní branou ke konečnému řešení cikánské otázky.

Z podchycené populace (dohromady šlo o 5 803 Cikánů a cikánských míšenců, 5 108 osob, které „žily cikánským způsobem“ a 948 dalších jednotlivců nacházejících se ve věznicích, nemocnicích a jiných podobných zařízeních) provedla příslušná oddělení kriminální policie ve spolupráci s četnickými pátracími stanicemi výběr „na základě rasy“ (*aus dem Wesen der Rasse*). Takto stigmatizovaní lidé byli pak rozřazeni do dvou skupin; větší z nich zůstala ponechána na svobodě a jejím příslušníkům byly z tzv. rasově-hygienických a biologických důvodů

Romano džaniben – řilaj 2008

Časopis romistických studiř

Tento řasopis vychází díky finanční podpoře Ministerstva kultury České republiky.

Publikace byla financována hlavnřím městem Praha z Celoměstských programů na podporu aktivit národnostních menšin na územřím hl. m. Praky pro rok 2008.

Toto říslo je výstupem z výzkumného záměru ř. MSM 0021620825
na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze

Projekt byl podpořen z prostředků Nadačního fondu obětř holocaustu.

Vydává Romano džaniben
Ondříčková 33, 130 00 Praha 3
tel.: 222 715 947, e-mail: dzaniben@email.cz, www.dzaniben.cz
bankovní spojení: 161582339/0300
Šěfredaktor: Peter Wagner
Výkonné redaktorky: Lada Viková a Helena Sadřlková
Technická redaktorka: Eva Zdařilová

Recenzovali: doc. PhDr. Jiřř Nekvapil, CSc.
a Ass. Prof. Mag. Dr. Dieter Halwachs

Sazba: Petr Teichman
Tisk: PBtisk, Příbram
Produkci zajiřřřuje nakladatelství G plus G, s.r.o.,
Plavecká 14, 128 00 Praha 2
tel: 222 588 001, e-mail: gplusg@gplusg.cz, www.gplusg.cz
Náklad: 600 ks
Doporučená cena: 160 Kč
Roční předplatné: 320 Kč (včetně pořřtovného a balného)
ISSN 1210-8545

Evidenční říslo podle tiskového zákona: MK řR E 6882

Nevyřřádané rukopisy a fotografie se nevracejř. Obsah zveřejněných polemických řlánků
nemusř být totožný se stanoviskem redakce. Podávání novinových zásilek povoleno

Ředitelstvřm pořřt Praha ř.j. NP 1360/1994 ze dne 24.6.1994.